

Õiguskantsler

Raivo Küüt
peadirektor
Politsei- ja Piirivalveamet

Teie

nr PPA: 1.2-3/136603-2/
JuM: 10-2/7082

Õiguskantsler 19.10.2012 nr 7-7/121018/1204707

Kristen Michal
minister
Justiitsministeerium

ppa@politsei.ee

info@just.ee

Soovitus

kurti vahendava tõlgi kaasamine kohtuvälisesse süüteomenetlusesse

Austatud Raivo Küüt ja Kristen Michal

Seoses üht kohalikkude omavalitsust puudutava menetlusega sai mulle teatavaks, et kohtuvälises süüteomenetluses¹ viipekeele tõlketeenuse tagamisega võib esineda probleeme.² Teile teadaolevalt algatasin menetluse ning küsisin seisukoha kujundamiseks ka Politsei- ja Piirivalveameti ning Justiitsministeeriumi arvamust. Soovin teid esmalt tänada mulle antud ülevaate eest.

Olles asja analüüsinud, asun seisukohale, et senine praktika ei pruugi kurdile kohtuvälises süüteomenetluses (pean silmas nii kohtuvälisest väärtomenetlust kui ka kriminaalasja kohtueelset uurimist) tagada õiglast ja efektiivset osavõttu võimaldavast menetlust. Leian, et kurdile, kes ei valda menetluse keelt piisavalt, tuleb tagada pädeva kutsestandardiga viipekeele tõlge abi, mille tarvis tuleks kaaluda

¹ Pean selle mõiste all käesolevas seisukohas silmas nii kohtuvälisest väärtomenetlust kui ka kriminaalasja kohtueelset uurimist.

² Tallinna ja Harjumaa Kurtide Ühingu avaldus õiguskantslerile 11.06.2012 nr 7-05/121000; Viipekeele tõlge, Eesti Viipekeele tõlketeenuse Ühingu kutsekomisjoni esimehe, U. Saksaga kiri õiguskantslerile 06.07.2012. Vt ka Infomaterjal - projekt „Viipekeele tõlge Eesti kohtusüsteemis“ raames läbiviidud koolitus tulemuste põhjal; M. Valdmets. Viipekeele tõlke efektiivsust tagavad mõjutegurid kohtutõlkimise vallas. Bakalaureusetöö Tartu ülikooli sotsiaal- ja haridusteaduskonnas, Tartu 2010; K. Plaan. Viipekeele tõlkimise hoiakud viipekeelse tõlke efektiivsust tagavatele mõjuteguritele kohtutõlke vallas. Diplomitöö Tartu ülikooli sotsiaal- ja haridusteaduskonnas, Tartu, 2011; R. Paabo. Viipekeele tõlge õigusvaldkonnas. Täiendkoolituse lõputöö Tartu ülikooli õigusteaduskonnas, Tartu, 2012; Õiguskantsleri 21.05.2010. a seisukoht menetluses nr 7-5/100050/1003051.

- a. kohtuvälistele süüteomenetlejatele viipekeeletõlgi kaasamise üle otsustamiseks juhiste andmist,³
- b. kohtuvälisesse süüteomenetlusesse kaasatavate viipekeeletõlkide kutsestandardite sätestamist ja kontrollimist,
- c. valveviipekeeletõlketeenuse kasutamist.

Palun teil vastata mulle hiljemalt 26.11.2012, mida kavatsete minu soovitusel seoses ette võtta.

Järgnevalt selgitan teile, kuidas ma sellisele seisukohale jõudsin. Selle tegemisel esitan esmalt ülevaate tõusetunud probleemi õiguslikust taustast ja menetluse käigust (1) ning selgitan seejärel enda seisukohta (2) lähemalt.

1. Õiguslik taust, asjaolud ja menetluse käik

1. Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 6 järgi on Eesti riigikeel eesti keel. PS § 52 lg 3 järgi sätestatakse võõrkeelte kasutamise kord kohtu- ja kohtueelses menetluses seadusega. Seega on põhiseaduse järgi kohtuvälise süüteomenetluse keeleks üldjuhul eesti keel, ent inimesele põhiõiguste ja –vabaduste tegelikult tagamiseks võib vajadusel temaga suhelda osaliselt või täielikult otse või vahendlikult muus keeles. Teatud menetlustoimingute puhul on see põhiseadusejärgi isegi nõutav. Nii tagab PS § 21 lg 1 esimene lause igapähele, kellelt on võetud vabadus, õiguse saada viivitamata teavet talle arusaadavas keeles ja viisil vabadus võtmise põhjuse kohta, õiguse teavitada vabaduse võtmisest lähedasi ning kuriteos kahtlustataval on lisaks põhiseaduslik õigus valida endale kaitsja. PS § 22 lg 3 järgi ei tohi kedagi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu.

2. Kõnealuseid norme tuleb järgida esiteks selleks, et oleks tagatud PS § 15 lõikest 1 koosmõjus §-ga 14 tulenev üldine põhiõigus tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele ning järgitud inimväärikuse põhimõtte (PS § 10), mille järgi ei või inimest kohelda objekti, vaid subjektina. Viimane eeldab, et kahtlustataval ja süüdistataval on üldine arusaam menetluse olemusest ja sellest, mis on tema jaoks kaalul, sh võimalikust rakendatavast karistusest. Teisalt eeldab ka nt tunnistaja õigus keelduda ütluste andmisest, et teda oleks sellest õigusest eelnevalt teavitatud. Et menetluses osaleval isikul oleks oma õigustest vajalik ülevaade, sh vajadusel tasuta kohase tõlke abil, tuleb tegutseda menetlejal.⁴

3. Kurtus põhjustab suhtlemisraskusi nii kõnes kui kirjas. Seda puudest tulenevat takistust aitab kurdil ületada viipekeel või viibeldud suuline keel (suuliste keelte visualiseeritud vorm, mis põhineb kõneldava keele grammatikal, kasutades kindlaid tähemärke ja numbreid tähistavaid käekujusid).⁵ Kuna viipekeele ja viibeldud keele näol on tegemist vahendiga kurtusest tuleneva

³ Vt ka Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 20.10.2010. a direktiivi nr 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses preambuli punkti 27.

⁴ Vt Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuseid asjades *Timergalyev vs Venemaa* (2008), *Cuscani vs Ühendkuningriik* (2002), *Kamasinski vs Austria* (R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn 2004, lk 313). Vt ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20.10.2010. a direktiivi nr 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses preambuli punkte 17, 27.

⁵ R. Paabo. Viipekeeletõlge õigusvaldkonnas. Täiendkoolituse lõputöö Tartu ülikooli õigusteaduskonnas, Tartu, 2012 lk 10.

suhtlemistakistuse ületamiseks, tagab viipekeele ja viibeldud keele kasutamise õiguse puuetega inimeste õiguste kaitsmist kohustav PS § 28 lg 4.⁶

4. Eestis on levinud nii eesti kui ka vene viipekeeled, mis on ühed paljudest maailma iseseisvatest viipekeeltest neile ainuomase grammatilise struktuuri ja leksikaga. Seejuures eesti viipekeele puhul on probleemiks keelestandardi puudumine ja sõnavara kesisus, sh õigusviibete puudumine, esineb piirkondlikke erinevusi, näiteks on käibel isegi sellised terminid nagu „tartu viibe“ ja „tallinna viibe“. Kuna kurtide jaoks on (eesti) keele omandamine sageli komplitseeritud, siis ei valda paljud kurdid kõneldavat ja kirjutatavat keelt määral, mis võimaldaks menetluse asjaoludest ja õiguslikust olukorrast aru saada. Kõneldava ja kirjutatud keele suhtes on (eesti) viipekeel nagu võõrkeel.

5. Viipekeele ja viibeldud keele õiguslikku staatust reguleerib täpsemalt keeleseadus. Selle § 3 lõike 2 järgi on eesti viipekeel iseseisev keel ning viibeldud eesti keel on eesti keele esinemiskuju. Eesti viipekeeles ja viibeldud eesti keeles asjaajamisele on keeleseaduse § 8 lõike 2 alusel tagatud suulise ja kirjaliku asjaajamisega võrdne õigus muu hulgas riigiasutuses ja kohaliku omavalitsuse asutuses õigusaktides sätestatud korras.

6. Süüteo menetluses, sh kohtuvälises süüteo menetluses, reguleerib eesti keele ja võõrkeelte kasutamist täpsemalt kriminaalmenetluse seadustik (edaspidi KrMS).⁷ KrMS § 10 lg 1 sätestab, et kriminaalmenetluse keel on eesti keel. KrMS § 10 lg 2 alusel tagatakse menetlusosalisele⁸, kes ei valda eesti keelt, tõlgi abi. Seda KrMS § 161 lg 1 järgi siis, kui on vaja tõlkida võõrkeelset teksti või kui menetlusosaline ei valda eesti keelt. Tõlkida võib KrMS § 161 lõike 2 järgi erialakeelt oskav või tumma või kurti vahendav isik. Tõlgil on kohustus tõlkida kõike menetlustoimingusse puutuvat täpselt ja täielikult.⁹ Kui tõlk pole koosseisuline ega valda piisavalt erialakeelt või tumma või kurdi väljendusviisi, on ta kohustatud kriminaalmenetluses osalemisest keelduma (KrMS § 161 lg 6). Menetluses osalemisest keelduma on tõlk KrMS § 162 lõike 1 järgi kohustatud ka siis, kui ta on või on olnud süüdistatava, kannatanu või tsiviilkostja lähedane isik KrMS § 71 lõike 1 mõttes.

7. Kas menetlusosaline eesti keelt valdab ja kas ta vajab tõlgi abi, otsustab KrMS § 8 lg 1 punkti 1 ja KrMS § 10 lg 2 järgi menetluse läbiviija. Viimasel tuleb asjaomase otsuse langetamisel muu hulgas arvestada KrMS § 161 lõikega 4, millest tuleneb, et tõlgi kohustuslikku osalemist nõudev menetlustoiming on tema puudumise tõttu õigustühine.

⁶ PS § 28 lg 4 sätestab, et lasterikkad pered ja puuetega inimesed on riigi ja kohalike omavalitsuste erilise hoole all.

⁷ Vastavalt väärtetoimetluse seadustiku §-le 2 kohaldatakse väärtetoimetluses kriminaalmenetluse sätteid, arvestades väärtetoimetluse erisusi, kui väärtetoimetluse seadustikus ei ole sätestatud teisiti. Sama seaduse § 24 sätestab, et ekspert ja tõlk osalevad väärtetoimetluses ja nad taanduvad või taandatakse kriminaalmenetluses sätestatud alustel ja korras. Seega kohaldub tõlgi kaasamisele väärtetoimetluses kriminaalmenetluse seadustik.

⁸ Menetlusosalised on KrMS § 16 lg 2 järgi kahtlustatav, süüdistatav ning nende kaitsjad, kannatanu, tsiviilkostja ja kolmas isik. KrMS § 8 lg 1 p 1 kohustab menetlejat seaduses sätestatud juhtudel menetlustoimingut rakendades selgitama menetlusosalisele menetlustoimingu eesmärki ning tema õigusi ja kohustusi. Õiguskirjanduses on tõetud, et selle sätte osas on vajalik laiendatud tõlgendamise ja kohaldamise ka tunnustajale (vt E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn 2006. Lk 62, allmärkus 62).

⁹ RKKK otsus asjas nr 3-1-1-157-05, p 10: „[---] Kriminaalkolleegium leiab, et tegemist on menetlusõiguslikult tähtsust omava küsimusega. KrMS § 161 lg 6 kohaselt on tõlk kohustatud tõlkima kõike menetlustoimingusse puutuvat täpselt ja täielikult. Sama paragrahvi viienda lõike kohaselt on tõlgil õigus tõlke õiguse huvides esitada menetlusosalisele küsimusi, tutvuda menetlustoimingu protokolliga ja teha selle kohta avaldusi, mis protokollitakse. Neist sätetest tuleneb, et tõlk kaasatakse menetlustoimingu kohe selle alustamisest, mitte aga selle mõnes hilisemas staadiumis. See on vajalik selleks, et menetluse keelt mittevaldaval isikul oleks võimalik toimingus osaleda võrdväärselt keelt valdava isikuga.“

8. Menetluse läbiviijal teeb nende normide järgimise tõenäoliselt raskeks see, et viipekeele tõlkekeskused asuvad vaid Tallinnas, Tartus, Pärnus, Viljandis ja Kuressaares ning viipekeele tõlketeenuse hinnad on kõrged. Muu hulgas seepärast on oht, et mõnikord võib avalik võim kasutada kurdi menetlusosalisega suhtlemisel viipekeele alternatiivina kirjalikku asjaajamist või kurdiga kaasas oleva isiku tõlke abi ka siis, kui viipekeele tõlgi kaasamine oleks ilmselt oluline (näiteks, kui isik soovib ütlusi anda, s.t ei keeldu ütluste andmisest, mistõttu tuleb keeldumise õigust selgitada).¹⁰ Et kurt menetluse olemust mõistaks ja ennast mõistetavaks saaks teha, ei pruugi sellest aga piisata, sest lisaks kõneldavast keelest arusaamisele võib kurtidele eesti kirjakeel olla raskesti mõistetav, samuti ei pruugi kurdi tuttav olla suuteline tõlkima täpselt ja vigadeta.

9. Eespool toodu pinnalt tõusetub küsimus, keda praktikas tõlgina menetlusse kaasatakse ja millise kvalifikatsiooniga tõlk millise menetlustoimingu sooritamisele kaasatakse ehk kas praktikas on kurdile tagatud õiglane ja efektiivset osavõttu võimaldav menetlus. Küsimusele vastuse saamiseks pöördusin Politsei- ja Piirivalveameti (edaspidi PPA) ja Justiitsministeeriumi poole teabe nõudmisega.

10. PPA vastustest ilmnest järgnevat. PPA-s on tõlketeenuse osutamine kohtueelse menetluse raames menetlustoimingute ja muud liiki menetluste (nt väärtemenetlus, varjupaigamenetlus jms) raames tagatud tõlkebüroode kaudu. Kui tekib vajadus kaasata menetlustoimingutesse viipekeele tõlk, tuleb prefektuuride ametnikel tavatööajal pöörduda prefektuuri valvetõlgi poole. PPA osakonnad ja bürood saavad abi oma tõlkebüroo juhatajalt või osakonda teenindavalt peatõlgilt. Seega tellitakse üldjuhul viipekeele tõlk läbi tõlkebüroo, kuid menetlejate andmetel on nad üksikjuhtudel võtnud ka otse ühendust Eesti Kurtide Liiduga.

11. Ilmnest, et viipekeele tõlkide abi on enim kasutatud kuritegude kohtueelses menetluses. 2011. aastal esitas Viipekeele tõlkide OÜ PPA-le viipekeele tõlketeenuse kohta 23 arvet: 15 arvet Põhja prefektuurile, 6 arvet Lääne prefektuurile ja 2 arvet Lõuna prefektuurile osutatud tõlketeenuse eest. 2012. aastal jaanuarist juulikuuni (kaasa arvatud) on viipekeele tõlketeenuse kohta esitatud 15 arvet: neist 7 Lääne prefektuuri kriminaalbüroole, 1 Lääne prefektuuri korrakaitsebüroole, 6 Põhja prefektuuri kriminaalbüroole ja 1 Lõuna prefektuuri kriminaalbüroole osutatud teenuste eest. Viipekeele tõlkide OÜ esitab koondarve teenuse osutamisele järgneva kuu alguses kogu kuu jooksul osutatud teenuste kohta, seega on teostatud tõlgete arv suurem. PPA hinnangul on probleemne Ida prefektuuri piirkond, kuna seal ei ole viipekeele tõlke ja puuduvad andmed osutatud viipekeele tõlketeenuste kohta.

12. Vastusest nähtus veel, et menetleja viipekeele tõlkide kutsetaset kontrollinud ei ole. Tõlketeenust on PPA sisse ostnud Tallinnas Viipekeele tõlkide OÜ-lt, Lääne prefektuuri piirkonnas Pärnumaa Kurtide Ühingult ja Lõuna prefektuuri piirkonnas Tartumaa Kurtide Ühingult. Andmed viipekeele tõlkimise kohta tehniliste vahendite kaudu (nt videokonverents) praktikas puuduvad. Sündmuskohal selgitatakse tõlgile enne menetlustoimingu algust keelde ja kohustusi ning tõlgilt võetakse allkiri, et teda on hoiatatud, et teadvalt valesi tõlkimise eest võib teda karistusseadustiku § 318 ja § 321 järgi karistada kriminaalkorras.

13. Selgus, et vajalikud menetlustoimingud kurdiga kohtueelses menetluses teostatakse viipekeele tõlgi osavõtul, ent ööpäevaringselt ei ole Eestis viipekeele tõlki kaasata võimalik. Vajaduse korral on kasutatud info saamiseks asendusvõimalusi, kuid menetlustoiming on teostatud hiljem viipekeele tõlgiga (näiteks tuli kurtum isik politseisse koos oma sõbraga, kes valdas viipekeelt ja vahendas valveuurijale kogu esialgse ülekuulamise, täiendav ülekuulamine teostati

¹⁰ Kui on tegu näiteks menetlusteate vastuvõtmisega või esialgsete seletuste andmisega sündmuskohal, siis ei peaks viipekeele tõlgi vahendatavale suhtlusele alternatiivse automaatselt välistama.

viipekeele tõlgiga). Sellise praktikaga seonduvate probleemide kohta andmeid ei ole. Märkisite veel, et kirja teel võidakse kurdi isikuga aeg-ajalt enne toimingut infot vahetada ja n-ö vestelda. Kurtide suhtlemine politseiga avalduste esitamisel või info edastamisel toimub põhiliselt paber kandjal, e-posti või SMS-i teel, avalduste esitamisel politseijaoskonnas suheldakse kurdiga ka kirjalikult (antakse juhised paberile kirjutades).

14. Justiitsministeeriumi vastusest ilmnes järgnev. Viipekeeletõlk tuleb menetlusse kaasata siis, kui isiku suhtes kavatsetakse kohaldada kiir- või üldmenetlust. Kas ja kui palju on kohtuväline menetleja (nt politsei) vääртеomenetluses kasutanud viipekeeletõlki, pole teada, kuid arvestades, et kriminaalmenetluses on viipekeeletõlkide kasutamise vajadus olnud väike, ei esine viipekeeletõlkide kaasamisel tõenäoliselt probleeme. Viipekeeletõlgi näol ei pea tegemist olema tingimata kutsetunnistusega tõlgiga, sest piisab ka tema hoiatamisest teadvalt valesti tõlkimise korral järgnevast kriminaalvastutusest.

2. Õiguskantsleri arvamus

15. Nagu öeldud, on menetluse õigluse ja selles osalejate õiguste garant riigi nimel süüteomenetlust läbi viiv menetleja, kes peab suutma hinnata menetlusosalise vajadust tõlketeenuse järele.

16. PPA vastustest selgus, et viipekeeletõlkide abi on enim kasutatud kuritegude kohtueelses menetluses. Arvestades, et vääртегusid pannakse toime rohkem, kui kuritegusid,¹¹ võib arvata, et ka kurtide osas pole siin erisusi. Lisaks on mulle teatavaks saanud, et kui kurt inimene esimest korda pöördub politseisse avalduse esitamiseks, siis on selle teenuse eest tasunud kohalik omavalitsus, edaspidiste toimingute ja menetluste eest aga politsei. Ülejäänud politseitegevusega (nii „tänaval“ kui ka „jaoskonnas“ kõikvõimalikes vääртеomenetlustes nagu vales kohas parkimine ja prügistamine) seotud menetlustes on viipekeeletõlgi teenus sageli kurdi enda tellida.¹² Kuna viipekeeletõlke on kasutatud eelkõige kuritegude kohtueelses menetluses, siis on mul kahtlus, et kurtide toime pandud vääртегude puhul on enamasti jäetud viipekeeletõlk kaasamata või siis pole vääртеomenetlust alustatudki. Arvestades, et kummalgi nimetatud juhul pole selline praktika probleemivaba, käsitlen mulle teatavaks saanu põhjal neid PPA praktika kitsaskohti, mille puhul on oht, et mõningatel juhtudel võivad kurtidele jääda nende õigused tagamata. Ühtlasi pakun välja, kuidas neid kitsaskohti võiks ületada.

17. Kurtidele võib eespool kirjeldatud praktika korral jääda tagamata nende õigus õiglasele ja efektiivset osavõttu võimaldavale menetlusele põhjusel, et kurtid ei pruugi kirjalikku suhtlust korrektselt mõista ja end menetlust läbi viivale isikule mõistetavaks teha. Negatiivne mõju menetlusalusele isikule on veelgi suurem, kui tulenevalt suhtlemisbarjäärist võrsuvad vastastikused väärarusaamad. Seetõttu tuleks minu hinnangul KrMS § 10 lõikest 2 ja § 161 lõikest 1 ning eespool viidatud õiglase menetluse ja menetluses efektiivse osalemise põhimõttest lähtuvalt vajaduse korral kaasata ka vääртеoasjadesse PPA enda initsiatiivil ja kulul professionaalne viipekeeletõlk.

18. Nähtuvalt kriminaalmenetluse seadustikust peab menetlust läbi viiv isik hindama, kas menetlusosaline eesti keelt valdab ja kas ta vajab tõlgi abi. Kuna menetleja ei pruugi olla selleks

¹¹ Kehtivad karistused kriminaalasja eest on 92 626 isikul, vääртеoasjade eest 361 270 isikul ning nii kuriteo kui ka väärteo eest 64 630 isikul – T. Reinthal. Ülekriminaliseerimine, Tartu, 2010, lk 6, [http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%20%20\(Ulekriminaliseerimine_analuus\).pdf](http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%20%20(Ulekriminaliseerimine_analuus).pdf) (kättesaadav 29.08.2012).

¹² Viipekeeletõlgi, Eesti Viipekeeletõlkide Ühingu kutsekomisjoni esimehe, U. Saksa 06.07.2012 kiri õiguskantslerile.

pädev, võiks PPA kaaluda koostöös Justiitsministeeriumi ja viipekeeletõlke valdkonnas pädevate spetsialistidega viipekeeletõlgi kaasamise vajaduse objektiivsete kriteeriumite määratlemiseks (kuulmislanguse ulatus ja sellega seoses sätestatud puude aste, mõni test lugemis- ja kirjutamisoskuse kohta vms) töötada (PPA valvetõlkidele või menetlejatele) välja juhised. Vastasel juhul on oht, et a) viipekeeletõlketeenust objektiivselt vajav kurt jääb sellest ilma või b) toetudes menetluse läbiviija ebapädevusele võiks menetlusosaline hakata viipekeeletõlketeenuse kasutamise õigust kuritarvitama.

19. Kurtide arv Eestis on hinnanguliselt 1400–2000, mis tähendab, et viipekeeletõlgi kaasamise vajaduse suhteline sagedus ei ole väga madal. Eelnevast tulenevalt ei pea ma põhjendatuks seisukohta, et väärteomenetluse viipekeeletõlkide kaasamisel hetkel probleeme ei ole. Väärteomenetluste läbiviijaid on palju ja nad ei pruugi olla suutelised adekvaatselt hindama kurdi menetluse keeles suhtlemise peetust ja vajadust professionaalse viipekeeletõlketeenuse järele. Kuna professionaalsed viipekeeletõlgid on üldjuhul kättesaadavad vaid päevasel ajal ja asuvad suuremates linnades, võiks Justiitsministeerium kaaluda koostöös PPA, kohalike omavalitsuste ja viipekeeletõlkidega valveviipekeeletõlgi, kes oleks (näiteks videoühenduse teel) 24 h ööpäevas kättesaadav ja aitaks seega oluliselt kaasa menetluse kiiremaks ja efektiivsemaks muutmisele, teenuse kasutamist.¹³

20. See lahendaks viipekeeletõlgi kaasamise ajalis-ruumilise probleemi, kusjuures eriti positiivset mõju võiks oodata Ida prefektuuri piirkonnas, kus viipekeeletõlke pole. Kuigi PPA vastuse kohaselt Ida prefektuuri piirkonnas viipekeeletõlketeenust süüteomenetlustes osutatud ei ole, ei järeldu sellest automaatselt, et selles piirkonnas puuduks vajadus viipekeeletõlketeenuse järele. Kuna Lääne ja Ida prefektuuri haldusalas elavate isikute arvu suurusjärk on sama ja ainuüksi käesoleva aasta jaanuarist juulini on Lääne prefektuurile esitatud kaheksa viipekeeletõlketeenuse osutamise arvet, oleks valveviipekeeletõlgi teenuse sisseseadmisel positiivne mõju eelkõige just Kirde-Eestis ja keskustest kaugemal asuvates piirkondades, kus viipekeeletõlke ei ole, menetletavatele asjadele. Samuti võimaldaks valveviipekeeletõlk kiiremat ja efektiivsemat menetlust.

21. Tähelepanuta ei tohi jätta asjaolu, et kurdiga kaasas olev isik, kes aitab vahendada kurdi ja menetlust läbi viia isiku suhtlust, võib olla tõlkimisel erapoolik. Isegi kui on kasutatud kurdi sõpra või tuttavat (nt tugiisik vmt) tõlgina vaid esialgsel ülekuulamisel ja täiendav ülekuulamine teostatud viipekeeletõlgi vahendusel, on esialgsel ülekuulamisel antud informatsioonil teatav konstitueeriv mõju ka täiendaval ülekuulamisel sama isiku antavale informatsioonile, mistõttu kätkeb selline praktika endas potentsiaalset ohtu objektiivsele ja õiglasele menetlusele. Tuleb arvestada, et professionaalsel tasemel viipekeeletõlke oskus on küllaltki haruldane ja kurtide orienteerumine õigusmaailmas enamasti minimaalne, mistõttu ei pruugi tõlke ebakompetentsus menetlusosalistele ega menetlust läbiviivale isikule ka tagantjärele mitte kunagi teatavaks saada. Samuti tuleb arvesse võtta, et eesti viipekeeletõlke puudub standard ja õigusviipevara,¹⁴ mistõttu tõlke õigsus süüteomenetluses sõltub paljuski sellest, kuidas kurti tõlkiv inimene mõistab menetluses kasutatavat sõnavara ja suudab õigusmõisteid õigesti lahti seletada. Seetõttu tuleb kaaluda igal võimalikul juhul viipekeelse kurdiga suhtlemisel professionaalse viipekeeletõlgi kasutamist.

22. Mis puutub viipekeeletõlkide menetluse kaasamisse, siis mitteprofessionaalse viipekeeletõlgi menetluse kaasamisel on oht, et ta ülehindab oma oskust ja tõlgib valesti või ebatäpselt, pidades silmas õiguskeele täpsust ja erinevust igapäevakeelest, eriti suur. Leian, et viipekeeletõlkide kutsestandardite kontrollimata jätmine kätkeb endas ohtu menetlusosalisest kurdile õiglase

¹³ Vt informatiivne ülevaade http://en.wikipedia.org/wiki/Video_Relay_Service (kättesaadav 22.08.2012).

¹⁴ Vt nt eesti viipekeeletõlke sõnastikku <http://www.spreadthesign.com/ee/> (kättesaadav 29.08.2012).

menetluse ja sellest efektiivse osavõtu tagamata jätmises, kuna tagantjärele võib olla väga keeruline või isegi võimatu heastada ebakompetentse viipekeeletõlgi põhjustatud eksitusi ja väärarusaamu. Ohu ületamiseks võiks Justiitsministeerium kaaluda koostöös viipekeeletõlkidega menetlusse kaasatavatele viipekeeletõlkidele kutsestandardite¹⁵ sätestamist ja kontrollimist, kuna vaid pädev ja professionaalne viipekeeletõlk saab garanteerida hea kvaliteediga, täpse ja erapooletu tõlke.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

Koopia: Haridus- ja Teadusministeerium
Eesti Kurtide Liit

¹⁵ Kutsestandardite ja nende nõuetega saab tutvuda: <http://www.kutsekoda.ee> (kättesaadav 22.08.2012).